

В. Петрук,
спеціалістка вищої кваліфікаційної категорії,
вчителька-методист,
вчителька початкових класів,
Овруцький лицей імені Андрія Малишка
Овруцької міської ради
e-mail: 77-andre@i.ua

Формувальне оцінювання у початкових класах Нової української школи

Анотація. В статті розглянуто теоретичні аспекти формувального оцінювання. Запропоновано апробовані в практичній діяльності вчителя інструменти формувального оцінювання для здійснення самооцінювання та взаємооцінювання, як ефективні способи зворотного зв'язку з вчителем, відстеження поступу учнів у навчанні та для корегування підходів до навчання.

Згідно з Державним стандартом початкової школи «метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [1].

У початковій школі система оцінювання – це поєднання формувального та підсумкового оцінювання. Формувальне оцінювання є важливою складовою освітнього процесу, оскільки воно спрямоване на розвиток та підвищення рівня знань, навичок та умінь учнів.

На думку Н. В. Морзе, О. В. Барни та В. П. Вебера, формувальне оцінювання має позитивний ефект через те, що воно сприяє однаковому розумінню мети навчання і очікуваних результатів як вчителем, так і учнем [2].

Під час формувального оцінювання вчитель може систематично спостерігати за прогресом учня, порівнювати та виправляти помилки. У свою чергу учень краще розуміє очікувані результати та чітко бачить свій прогрес, що мотивує його до подальшого навчання.

Міністерство освіти і науки України спільно з провідними фахівцями в галузі методики навчання в початковій школі підготувало методичні рекомендації, які допомагають учителеві в реалізації формувального оцінювання [3].

Теоретичні підходи до практики оцінювання навчальних досягнень розкрито групою авторів (за науковою редакцією О. І. Щербак). Автори досліджують нові теоретичні підходи до оцінювання, які забезпечують його точність, надійність та автентичність. Вони наводять приклади і рекомендації щодо розробки основних методів та типів оцінювання, а також вказують на

важливі аспекти, які потрібно враховувати під час планування процесу оцінювання [4].

За їх теорією проаналізовано теоретичні та практичні аспекти формування оцінювання.

1. Цілі: забезпечення навчання та розвитку учнів, а не просто контроль їхніх знань. Учителі спільно з учнями визначають чого слід досягти і оцінюють прогрес у цьому напрямку.

2. Завдання: виявлення індивідуальних потреб та можливостей учнів, стимулювання їхнього саморозвитку.

Це можна здійснити за допомогою таких аспектів:

- участь у проєктах та конкурсах;
- диференційоване навчання;
- підходи до навчання, які враховують індивідуальні потреби учнів, як-то: використання диференційованих завдань, групової роботи та індивідуального підходу до матеріалу;

- розвиток навичок критичного мислення. Залучення до вправ та завдань, які сприяють саморефлексії та розвитку критичного мислення і формують свідомий підхід до власного розвитку. Загальний підхід має бути гнучким і враховувати унікальність кожного учня, спрямовуючи зусилля на розвиток та досягнення особистих цілей. У формулюванні конкретних навчальних цілей, тобто очікувань щодо рівня засвоєння навчальної інформації, за основу доцільно брати таксономію, запропоновану Б. Блумом [5]. Ученим визначено шість категорій навчальних цілей: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання;

- анкетування та бесіди. Проведення анкетування з питань щодо інтересів, хобі, мрій та особистих цілей. Бесіди із учнями допомагають також з'ясувати їхні погляди на своє навчання та розвиток.

3. Принципи формування оцінювання.

- Контекстуальність: врахування контексту освіти та індивідуальних особливостей учнів.

Під час формування оцінювання проводиться аналіз індивідуальних особливостей учнів та даються відповіді на питання:

- Чи є в класі учні, які не беруть активну участь у роботі на уроці, і чому це відбувається?

- Як можна сприяти покращенню успішності цих дітей?

- Кому з учнів приділяється більше уваги, а кому менше, і чому це сталося?

Відповіді на ці питання допомагають визначити конкретні стратегії та методи для врахування індивідуальних потреб учнів. Наприклад, якщо є діти, які не працюють на уроці, то їм потрібна додаткова мотивація, і вчитель може розглянути різні методи стимулювання інтересу до навчання та активності учнів за допомогою формування оцінювання. Слід застосовувати систему похвали та позитивного підкріплення для визначення і висвітлення успіхів кожної дитини. При цьому можна використовувати систему нагород чи

словесні похвали під час роботи на уроці в процесі формувального оцінювання, які можуть значно підвищити мотивацію та активність учнів.

– Системність: використання різноманітних методів та інструментів оцінювання.

– Рефлексивність: здатність учнів самостійно оцінювати свій прогрес та здобутки.

4. Інструменти формувального оцінювання.

– Самооцінювання: один із ефективних способів перевірки знань учнів, який заохочує їх розмірковувати над своїми успіхами і труднощами.

Самооцінювання в сучасній школі є важливою частиною навчання, оскільки воно дає учням можливість визначати свої сильні та слабкі сторони, розпізнавати власні потреби, вчить відповідальності та стимулює бажання до саморозвитку.

Для впровадження методики самооцінювання серед учнів використовуйте простий алгоритм.

Поясніть здобувачам освіти, чому важливо вміти оцінювати свої успіхи. Розкажіть про те, як це допомагає в розвитку, стимулює до самовдосконалення та сприяє досягненню поставлених цілей. Створіть позитивну атмосферу навколо процесу самооцінювання, підкресліть важливість постійного аналізу власних навчальних досягнень. Разом з учнями розробіть чіткі критерії оцінювання, які будуть зрозумілими для всіх. Розмістіть ці критерії на видному місці в класній кімнаті. Практикуйте використання критеріїв протягом певного часу. Дозвольте учням звикнути до процесу самооцінювання, допоможіть розібратися зі змістом та застосуванням критеріїв. Поясніть учням, що критерії оцінювання можуть змінюватись залежно від завдання та конкретних педагогічних цілей.

Зручним інструментом самооцінювання є картки, що містять твердження, питання або зображення, одне (або кілька) з яких має обрати учень. Ці техніки дозволяють активно залучати дітей до процесу оцінювання власних досягнень, допомагають краще контролювати свій час та роботу, а також стимулюють бажання покращувати навчальні результати.

Учитель може запропонувати учням оцінити свої знання за допомогою індивідуальних карточок самооцінювання.

На урок підбираються завдання. Після їх виконання учням пропонується самостійно оцінити свою роботу на уроці, а дані занести у таблицю. Після цього учні роблять висновок, вибираючи відповідний колір на картці, за результатами оцінювання власних досягнень. І так діти оцінюють себе на кожному уроці.

Зелений: мені під силу всі завдання.

Синій: я працював добре.

Жовтий: я не все зрозумів.

Червоний: мені потрібна допомога.

– Взаємооцінювання: співпраця між учнями з метою покращення навчальних результатів. У цьому процесі здобувачі освіти допомагають один одному розвиватися, а не порівнюють себе з іншими. Взаємна оцінка полягає у порівнянні власних поточних досягнень з попередніми результатами, щоб визначити свій прогрес.

– Фідбек, або зворотний зв'язок – відгук учителя про навчання учня. Ця інформація має бути спрямована на те, щоб учень або учениця покращили свої результати. Основою зворотного зв'язку є рефлексія.

– Рефлексія – важлива частина сучасного уроку, під час якої учні аналізують і усвідомлюють засвоєні поняття. Це дозволяє дітям визначити, які етапи уроку викликали позитивні або негативні емоції.

У процесі навчання учнів важливе значення має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як особистісного новоутворення у повному обсязі мають сформуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

Шкала самооцінювання для учнів Нової української школи є інструментом, який використовується на етапі рефлексії, дозволяючи оцінювати свій рівень досягнень. Вона може бути використана для всіх навчальних предметів і включає різні рівні досягнень відповідно до поставлених цілей та очікувань. Кожен учень може переміщати скріпку до відповідного рівня. Це допомагає здобувачам освіти бути більш обізнаними щодо свого прогресу і планувати подальші кроки для досягнення навчальних цілей.

SMART-цілі – постановка цілей, що дозволяє грамотно структурувати дані, досягати нових показників і відстежувати динаміку.

Допоможіть учням сформулювати конкретні та чіткі цілі. Наприклад, замість «покращити вивчення математики» – «підвищити оцінку з математики на 10% у наступному місяці». Переконайтеся, що цілі реалістичні та досяжні. Уникайте встановлення надто амбіціозних цілей, які можуть призвести до стресу чи невдачі. Визначте часові рамки для досягнення цілей. Наприклад, «до кінця наступного місяця».

Попросіть учнів записати свої SMART-цілі у спеціальному щоденнику чи планері. Забезпечте можливість регулярно оновлювати ці цілі відповідно до досягнень та нових завдань.

Проводьте регулярні обговорення стосовно прогресу досягнення цілей. Забезпечуйте можливість обміну ідеями та підтримки між учнями.

Спільне визначення цілей із дотриманням принципів SMART допомагає учням активно брати участь у власному навчанні та розвитку.

– Спостереження та бесіди. Вчителі можуть спостерігати за виконанням завдань та спілкуватися з учнями для збору додаткової інформації.

– Щоденник учня – ведення записів про власний навчальний прогрес та виклики.

– Портфоліо: збірка робіт та завдань, що демонструють розвиток учня протягом часу.

Ось кілька ключових аспектів портфоліо та його переваг:

Мультиплікація досягнень.

Портфоліо дозволяє учням представляти не лише результати оцінювань, але й роботи, які відображають навички, таланти та особисті досягнення.

Зосередження на процесі навчання.

Портфоліо фокусується на процесі навчання, дозволяючи учням спостерігати за своїм розвитком, а не лише на кінцевих результатах.

Рефлексія.

Учні можуть використовувати портфоліо для рефлексії над власними досягненнями, визначенням своїх сильних та слабких сторін і встановленням цілей для подальшого розвитку.

Індивідуалізація.

Портфоліо дозволяє учням вибирати роботи, які є найкращим відображенням розвитку здобувачів освіти.

Оцінювання неформальних навичок.

Окрім академічних досягнень, портфоліо може включати проекти, творчі роботи та інші докази розвитку неформальних навичок, як-то: комунікативність, співпраця та критичне мислення.

Враховуючи ці переваги, використання портфоліо стає потужним інструментом для забезпечення комплексної та глибокої оцінки розвитку учнів.

Отже, формувальне оцінювання в початковій школі має велике значення в процесі навчання:

– дозволяє вчителям зосереджуватися на потребах кожного учня окремо та виявляти й враховувати різницю розвитку дітей, пристосовуючи навчальні стратегії та методи до індивідуальних потреб;

– сприяє створенню комфортного середовища для розвитку самостійності та ініціативи учнів. Вони вчаться ставити перед собою цілі, визначати шляхи їх досягнення та оцінювати власний прогрес;

– надає змогу учням отримувати негайний зворотний зв'язок щодо свого навчання. Це дозволяє їм вчасно коригувати свої помилки та зосереджуватися на подальшому вдосконаленні;

– замість концентрації на оцінках та оцінюванні результатів ставить акцент на процесі навчання. Важливо враховувати, як учні опановують матеріал, використовують стратегії та вирішують завдання;

– сприяє розвитку критичного мислення та навичок самооцінювання. Учні вчаться аналізувати свою роботу, визначати сильні та слабкі сторони, що допомагає їм зростати;

- дозволяє враховувати різноманітність здібностей та стилів навчання учнів. Це сприяє створенню гнучких стратегій викладання та оцінювання;
- є важливим інструментом в початковій школі, який розвиває учнів та забезпечує ефективний процес навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.

2. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2013. № 6. С. 45–57.

3. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4-х класів закладів загальної середньої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2021 року № 813. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text>.

4. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. О. І. Щербак. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. 136 с.

5. Bloom, B., Englehart, M. Furst, E., Hill, W., & Krathwohl, D. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. New York, Toronto: Longmans, Green, 1956.